שופטים ב

א. אין פסוק „ויספו השוטרים גו' מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישב לביתו" [1] ברענגט רש"י אַראָפּ (אין צווייטן ד"ה) די וועדטער „הירא ורך הלבב" און איז מפרש [2]: „ר' עקיבא אומר כמשמעו, שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה [3]. ר' יוסי הגלילי אומר הירא מעבירות שבידו. ולכך תלתה לו תורה לחזור על בית וכרם ואשה, לכסות על החוזרים בשביל עבירות שבידם שלא יבינו שהם בעלי עבירה והרואהו חוזר אומר שמא בנה בית או נטע כרם או ארש אשה".

איז אין דעם ניט מובן:

א) דער ענין „הירא ורך הלבב" דאַרף, לכאורה, ניט האָבן קיין הסברה; ס'איז אַ דבר המובן, אַז בעת מען גייט אין אַ מלחמה איז מעגלעך אַז מ'זאָל מורא האָבן

[וואָס דערפאַר האָט משה רבינו געדאַרפט אָנזאָגן „כי תצא למלחמה על אויבך גו' לא תירא מהם" [4]: און אויך ביי יעדער מלחמה באַזונדער, דאַרף דער כהן זאָגן „אל ירך לבבכם אל תיראו גו' " [5]].

היינט וואָס איז דאָ שווער אין „הירא ורך הלבב", וואָס צוליב דעם דאַרף עס רש"י מפרש זיין?

ב) וועז רש"י געפינט שוין פאַר נויטיק צו מפרש זיין „הירא ורך הלבב" — וואָס דאַרף ער אָנקומען צו צוויי פירושים? ס'איז פאַרשטאַנדיק וואָס דער פי' „הירא מעבירות שבידו" אַליין איז ניט גענוג — ווייל די פשוט'ע משמעות פון „הירא ורך הלבב" איז: ער האָט מורא פאַר דער מלחמה גופא (פונקט ווי „ירך לבבכם" און „תיראו" וואָס שטייט פריער, וועלכע זיינען אָ (מעגלעכע) תוצאה פון „אתם קרבים גו' למלחמה"); פאַרוואָס אַבער באַגנוגט זיך ניט רש"י מיטן ערשטן פי' „שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה כו' ", ובפרט אַז ער איז (ווי רש"י ברייגט אָראָפּ דעם לשון חז"ל און זאָגט) „כמשמעו" [6]?

---

1) פרשתנו כ, ח.

2) והוא במשנה סוטה מד, סע"א. וראה גם ספרי כאן (כמה שינוים).

3) וב' ענינים אלו — שאינו יכול לעמוד כו' ולראות כו' — הם לנגד ב' הלשונות שבפסוק — הירא ורך הלבב.

4) לעיל כ, א.

5) שם, ג.

6) בגו"א כאן: שטעמא דריה"ג (שהירא ורך הלבב אינו כמשמעו), כי להירא „כמשמעו" — הכהן יכול לומר לו עוד הפעם „אל תירא כי ה"א ההולך עמכם גו' ", ולמה יחזור מהמלחמה בחנם. אבל אין לומר שזהו טעמו של רש"י בזה שאינו מסתפק בפירושו הראשון כאן, כי — אפילו ל„בן חמש (למקרא)" פשוט הוא, שאפשר שה־ציווי „לא תירא גו' " (אף שבא בהסברה — „כי ה"א ההולך עמכם גו' להושיע אתכם", מ"מ) לא יועיל לזה שהוא ירא ורך הלבב (ולהעיר מרמב"ם הל' מלכים ספ"ז).

ולא עוד אלא שמפורש הוא בקרא ובכ"מ: (ר"פ בשלח) דאין עצה לבטל החשש „פן ינחם העם בראותם מלחמה" ולכן „לא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים"; במעשה מרגלים ועוד.

ובפרט בנדו"ד, ש(לכאורה) היראה מבוססת אף „כי ה"א ההולך עמכם" — שהרי התורה עצמה אומרת „פן ימות במלחמה" * (וראה להלן הערה 13).

---

*) בגו"א כאן ד"ה ולפיכך תלתה: ש(גם אליבא דר"ע) החשש „פן ימות במלחמה" הוא דוקא למי שבנה בית, נטע כרם וכו'.

ג) וויבאַלד אַז דער פירוש „שאינו יכול לעמוד כו׳" איז כמשמעו, קומט דאָך אויס לכאורה, אַז מצד עצמו איז ניטאָ קיין חידוש אין אָט־דעם פירוש — נאָר היות ווי רש״י ברענגט דעם פירוש „הירא מעבירות שבידו", מוז ער שוין שרייבן אויך דעם פירוש „שאינו יכול כו׳", ווייל ווען ער זאָל בלויז שרייבן דעם צווייטן פירוש, וואָלט מען געמיינט אַז ער איז שולל דעם פירוש כמשמעו.

עפ״ז איז אַבער ניט מובן: וויבאַלד אַז „שאינו יכול לעמוד כו׳", דאָס איז דער פירוש הפשוט, איז דאָך געגוג אַז רש״י זאָל שרייבן נאָר דעם וואָרט „כמשמעו"[7], ווי ער טוט עס אין אַנדערע ערטער בפירושו על התורה[8]. וואָס דאַרף ער דאָ דערנאָך אויס־טייטשן „שאינו יכול לעמוד כו׳"[9]?

ד) וואָס וועדט שווער אין די פרי־ערדיקע פסוקים דוקא לויטן פירוש „הירא מעבירות שבידו" — וואָס מצד דעם דאַרף רש״י מוסיף זיין דאָ (חאָטש במקומו האָט ער דאָס ניט געזאָגט) אַז בנה בית נטע כרם און ארש אשה דאַרפן זיך אומקערן (ניט מצד עצמם, נאָר) בכדי „לכסות על החוזרים בשבילי עבירות שבידם"?

ה) ברובא דרובא ערטער בפירושו בריינגט ניט רש״י דעם נאָמען פון דעם בעל הפירוש וועלכן ער בריינגט — ואפילו ניט ווען ער בריינגט צוויי פירושים וואָס קריגן איינער אויף׳ן אַנדערן[10]. אָבער דאָ זאָגט רש״י, אַז דעם ערשטן פירוש זאָגט ר׳ עקיבא און דעם צווייטן — ר׳ יוסי הגלילי. ולכאורה, וואָס איז עס דאָ נוגע*[10]?

ב. בנוגע רש״י׳ס ברענגען דעם פירוש „הירא מעבירות שבידו", און זיין ברענגען אויך דעם סיום המאמר פון ריה״ג „ולכך תלתה לו תורה כו׳" — האָט מען לכאורה געקענט מבאר זיין[11], אַז רש״י׳ן אַרט דאָ דאָס פאַלגנדע:

דער ענין כמשמעו — איז ניט פאַרשטאַנדיק דממה נפשך:

אויב עס רעדט זיך וועגן אַזאַ וואָס האָט עובר געווען עבירות פאַר וועלכע מען איז מחוייב · מיתה ר״ל בידי שמים, וועט ער דאָך באַקומען דעם עונש אויך אויב ער וועט למלחמה ניט גיין; און אויב ער איז קיין מיתה ניט מחוייב — וועט אים גאָרניט שאַטן אפילו ווען ער וועט גיין למלחמה. איז דאָך ניט מובן: ווי קען עס זיין אַ „איש הירא ורך הלבב", וואָס זאָל מורא האָבן צו גיין למלחמה?

און בכדי צו פאַרענטפערן די קשיא, זאָגט רש״י (אין זיין צווייטן פירוש) „הירא מעבירות שבידו" — אַז דאָס רעדט זיך וועגן אַזאַ מענטשן וואָס האָט געטאָן עבירות — סתם עברות

---

7) כבספרי כאן.

8) לדוגמא בפרשתנו טז, יט. יז, יט.

9) וגם: למה אינו מפרש שהיראה היא מהגפת תריסין ומצהלת הסוסים וכו׳, כד־לעיל פסוק ג׳?

אבל בפשטות, חשש זה הוא בנוגע לכל הסוגים שבפרשה, אלא שבג׳ אלו „דבר של עגמת נפש הוא זה", כדפרש״י.

10) לדוגמא בפרשתנו (יט, ה) דרש״י כותב „יש מרבותינו" „ויש מהם", ולא „רבי" „וחכמים" (מכות ז, ב) — (ובפרט שאז הי׳ בקיצור יותר), שגם מזה מובן שהזכרת השם הוא רק כשנוגע להפירוש.

*10) יתרה מזו: בנדו״ד באם הי׳ רש״י כותב סתם „יש מרבותינו" הי׳ כולל (בפירוש „מעבירות שבידו") גם ר׳ יוסי (סוטה מד, סע״א) ות״ק דספרי כאן. ובכתבו ריה״ג שוללם!

11) ראה עד״ז רא״ם כאן.

— (ניט עברות חמורות וואָס עס קומט פאָר זיי מיתה). מען ווייס דאָך אָבער אַז „השטן מקטרג בשעת הסכנה" [12], האָט ער מורא צו גיין למלחמה.

און דערפאָר איז דאָ רש"י ממשיך „ולכך תלתה לו תורה כו' ": וויבאַלד אַז דער גאַנצער חשש „פן ימות במלחמה" איז שייך נאָר ביי אַ „בעל עבירה", כנ"ל, ווערט דאָך שוועך ממה נפשך, איז ער ניט קיין בעל עבירה, דאַרף ער ניט חוזר זיין אויך וועג בנה בית וכו' וויל ער דאַרף ניט חושש זיין „פן ימות במלחמה"; און אויב ער איז אַ בעל עבירה — דאַרף ער דאָך חוזר זיין צוליב „עבירות שבידו", אפילו וועג ניט „בנה בית וכו' "? דעריבער זאָגט רש"י „ולכך תלתה לו תורה כו' שלא יבינו שהם בעלי עבירה כו' ".

ג. אָבער אין אמת'ן קען מען אַזוי ניט לערנען:

א) אין דרך הפשט קען מען ניט פרעגן פאַרוואָס דער פסוק איז חושש „פן ימות במלחמה" [13]; און עאכו"כ אַז מ'קען ניט פרעגן ווי עס קען זיין אַ מענטש וואָס האָט מורא צו גיין למלחמה *[13].

ב) וועג ע"פ דרך הפשט וואָלט זיך געפאַדערט ביאור פאַרוואָס מ'איז חושש „פן ימות במלחמה" — וואָלט עס רש"י באַוואָרנט גלייך ביים ערשטן מאָל וואו דאָס שטייט אין פסוק, און ער וואָלט ניט געוואָרט מיט זיין פירוש דערויף ביז כמה פסוקים שפעטער [14].

ג) מצד דעם וואָס „השטן מקטרג

---

12) כדפרש"י לעיל מקץ מב, ד. ויגש מה, כט.

13) ואף שהובטחו „כי ה"א ההולך עמכם גו' להושיע אתכם", הרי

(א) אפשר שזהו בנוגע להכלל, ולא בנוגע ליחידים. וראה רמב"ן כאן (פסוק ד'): „בדרך הארץ בכל המלחמות ימותו אנשים גם מכת הנוצחים". (ולהעיר, שאפילו במלחמת מדין — אף שהיתה ע"י משה [שההנהגה על ידו היתה — באופן שלמעלה מהטבע (ראה לעיל ע' 56 ובהנסמן שם)] מ"מ כאשר „לא נפקד ממנו איש — (אז) ונקרב את קרבן ה'" (מטות לא, מט-נ). ומכ"ש „כי תצא למלחמה גו'" דפרשתנו, שמדובר ע"ד המלחמות שלאחרי הסתלקות משה).

(ב) (אפילו אתי"ל שההבטחה היא גם בנוגע ליחידים), הרי אפשר, שגם בלי קטרוג השטן יגרום החטא (ראה פרש"י לעיל וישלח לב, יא — שאינו מסעם ד„השטן מקטרג בשעת הסכנה" שזה מודיע רש"י לאחרי זה (בפ' מקץ שם) ובהדגשה „מכאן" — ולא בפ' וישלח). וגם — כשהחטא אינו בסוג העבירות ד„הירא מעבירות שבידו" (ראה לקמן בפנים), כדמוכח בפרש"י וישלח שם.

*13) וראה לעיל הערה 6.

14) ומ"ש רש"י „ישוב פן ימות, שאם לא ישמע לדברי כהן כדאי הוא שימות" הוא

[לא לפי שהוקשה לי: מכיון שאין מיתה בלא חטא הרי אין מקום להחשש „פן ימות במלחמה" — כי (נוסף לזה שבדרך הפשט אי"ז קושיא, כבהערה 13) לפ"ז הו"ל לרש"י לפרש זה בפסוק ה' שלפני זה, כמ"ש בפנים — כי אם]:

לפי הפי' שהחוזרים על בית כרם ואשה הוא — כדי „לכסות על החוזרים בשביל עבירות שבידם" ולא מצד עצמם, אינו מובן מ"ש „פן ימות (הבונה בית) במלחמה"? ולכן מפרש, שלאחרי שנצטוו „לך וישב לביתו" — אף שהסעם להציוני מל־כתחלה הוא בכדי לכסות כו' — אם לא ישמע לדברי הכהן כדאי הוא שימות.

ועפ"ז מובן בפשטות מה שפירוש זה „ישוב . . שאם לא ישמע כו' ", כותב רש"י אחרי * „מי האיש הירא . . מעבירות שבידו", ולא בפסוקים שלפנ"ז. — וראה בש"ח.

*) כ"ה בדפוס הראשון. ועוד. ובכמה דפוסים הוא בפסוק ז'!

בשעת הסכנה״ [15], האָבן דאָך אַלע גע־דאַרפט מורא האָבן גיין למלחמה [16], וואָרום ס׳איז דאָך ״אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא״ [17] — פֿאַרוואָס זאָגט מען, אַז דוקא הירא מעבירות שבידו איז ילך וישוב לביתו, וואָס מיינט — נאָר אַ געוויסן סוג [18] עבירות [19]?

ד. איז דער ביאור אין דעם וואָס רש״י דאַרף זאָגן אַ פֿירוש אין ״הירא ורך הלבב״ — ווייל לערנענ־דיק דעם פסוק (אָן פֿירוש רש״י) איז שווער:

ווען עס גייט למלחמה אַזאַ וואָס האָט מורא, שטעלט ער דערמיט אין סכנה די אַנדערע אנשי חיל און דעם גאַנצן מהלך המלחמה, ווי דער פסוק זאָגט ״ולא ימס את לבב אחיו כלבבו״. האָט מען דאָך די הכרזה וואָס איז די וויכטיגסטע פון אַלע, דעם אַנזאָג ״מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו״ געדאַרפט אויסרופן צום אַלעם ערשטן. פאַרוואָס וואָרט מען דערמיט ביז צום סאַמע סוף, נאָכדעם ווי מ׳רופט אויס ״מי האיש אשר בנה בית . . נטע כרם . . ארש אשה״?

די קשיא איז נאָך שטאַרקער: ביים גיין למלחמה, איז די ערשטע הכרזה — פון כהן ״שמע ישראל גו׳ אל ירך לבבכם אל תיראו גו׳״, און גלייך נאָך דעם — ״ודברו השוטרים גו׳ מי האיש אשר בנה . . ילך וישוב לביתו״ [20]. איז דאָך לפי זה נאָך שוועראָר: פאַרוואָס איז די הכרזה ״מי האיש הירא ורך הלבב ילך גו׳״ ניט בסמיכות צו ״אל ירך לבבכם אל תיראו גו׳״?

מוז מען זאָגן, אַז אין די צוויי פסוקים — ״אל ירך לבבכם גו׳״ און ״מי האיש הירא גו׳״ — ווערן געמיינט צוויי פאַרשידענע סאָרטן מורא

15) בגו״א כאן: שאליבא דריה״ג, מכיון ש״ה׳ אלקיכם ההולך עמכם גו׳ להושיע אתכם״ — ״לא נקרא שעת מלחמה שעת סכנה״. ולפ״ז אפשר לומר (בדוחק עכ״פ), שבנוגע לכל ישראל אין חשש ״פן ימות במלחמה״ — אף שהשטן מקטרג בשעת הסכנה — מכיון שהמלחמה אינה שעת סכנה. ושאני מי שעבר על עבירות חמו־רות, שאין הקב״ה עמו ר״ל (וע״ד מ״ש בגו״א בענין ״אם לא ישמע לדברי הכהן״).

אבל, ע״פ דרך הפשט, פשוט שמלחמה היא שעת סכנה, כנ״ל הערה 13. וראה גם רש״י תצא כג, יו״ד: ״כי תצא גו׳ ונשמרת — שהשטן מקטרג בשעת הסכנה״ (ופשוט, שהסכנה אינה מצד ״כל דבר רע״, כ״א ש״כי תצא גו׳״ מצד עצמו הוא שעת סכנה, ולכן ״ונשמרת גו׳״).

16) וכמובן ממה שחשש יעקב ״פן יקראנו אסון״ בנוגע לבנימין, לפי שה־שטן מקטרג כו׳ (ראה בהנסמן בהערה 12).

17) קהלת ז, כ.

18) ראה סוטה מג, א־ב.

19) וגם: מכיון שלפי פירוש זה חו־ששת התורה שבעלי עבירה ימותו במלחמה, הרי (א) גם בעלי עבירה שאינם יראים צריכים לחזור, ולא רק הירא מעבירות שבידו. (ב) הטעם שצריכים לחזור הוא — כדי שלא ימותו ולא רק מצד ״ולא ימס גו׳״.

20) בסוטה מב, סע״א ואילך: ״בספר מה הוא אומר שמעו דברי מערכי המלחמה וחזרו, במלחמה מה הוא אומר אל ירך לבבכם כו׳״. ומפשטות הסוגיא שם (ראה לח״מ הל׳ מלכים פ״ז ה״ב, שכ״ה לפי פרש״י) מוכח, ש״מי האיש גו׳״ אמר רק בספר. ולפ״ז אמר ״אל ירך לבבכם״ — לאחרי ״מי האיש״. אבל פשוטו של מקרא ה״ה, ש״אל ירך לבבכם״ אמר לפני ״מי האיש״.

ולהעיר מרמב״ם שם ה״ג, ובלח״מ שם (ה״ב) ״שדחקו סדר הכתוב״. אלא שלפי הרמב״ם — דרך ההלכה — סדר הכתוב הוא בעת עריכת המלחמה, וההתראה דספר — לא איירי בה קרא. משא״כ לפי דרך הפשט — שתי ההכרזות (ובהסדר שנאמרו בכתוב) היו ״כקרבכם אל המלחמה — סמוך לצאתכם מן הספר״ (לעיל כ, ב. פרש״י שם).

ורך הלבב, און דערפאַר קומען זיי ניט בסמיכות; און אַז דער סאַרט פון „הירא ורך הלבב" איז אַזאַ וואַס איז נוגע (צו באַוואַרענען) דוקא נאָך די אַנדערע הכרזות.

און דעריבער זאָגט רש"י אין דעם צווייַ פירושים:

איין פירוש איז, אַז „הירא ורך הלבב" מיינט טאַקע „כמשמעו" — ער שרעקט זיך פאַר דער מלחמה גופא. נאָר פונדעסטוועגן איז עס ניט דער סאַרט וואַס אויף אים האָט מען פריער מכריז געווען „אל ירך לבבכם גו'", ווייל דער סאַרט איז — „שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה"[21]: בטבע פון אַ מענטשן איז, אַז וואַס נעענטער ער קומט צום דבר המפחד, אַלץ מער איז ער עלול צו שרעקן זיך. האָט מען דערפאַר געדאַפט אָפּווארענט מיטן אויסרופן „מי האיש הירא וגו'" ביזן סאַמע סוף, נאָר נאָענט צום קאַמף, בכדי עס זאָל זיך אומקערן אויך דער וואַס „אינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה", וואַס ער שרעקט זיך נאָר ווען מ'קומט גאָר נאָענט צו דער מלחמה.

אָבער דער פּירוש אַליין איז ניט גאָר גלאַטיק: די אַלע דריי הכרזות — „שמע ישראל גו' אל ירך גו'" (וואָס „כהן מדבר ומשמיע"[22]); די ערשטע דריי „מי האיש" — „אשר בנה בית . . נטע כרם . . ארש אשה גו'" (וואָס „כהן מדבר ושוטר משמיע"[22]); און „ויספו השוטרים גו' מי האיש הירא גו'" (וואָס „שוטר מדבר ושוטר משמיע"[22]) — זיינען געקומען אינע נאָך דער אַנדערער, און צווישן זיי איז ניט געווען קיין זאָך וואָס זאָל פאַרשאַרפן דעם שרעק.

דערפאַר לערנט רש"י נאָך אַ פּירוש: „הירא מעבירות שבידו"[23]. ולכך תלתה לו תורה כו'" — וויבאַלד אַז דער טעם וואָס אויך „האיש אשר בנה בית . . נטע כרם . . ארש אשה" קערן זיך אום, איז עס „לכסות על החוזרים בשביל עבירות שבידם שלא יבינו שהם בעלי עבירה", דעריבער האָט מען די הכרזה פון „הירא ורך הלבב" אָפּגעלייגט ביז צום סוף, ווייל אַנדערש וואָלט מען פאַרשטאַנען[24] אויף די בעלי עבירה אַז „חוזרים בשביל עבירות שבידם"[25].

---

21) ועפ"ז יובן מה שרש"י אינו מפרש כאן שרך הלבב והיראה הם מהגפת תריסין ומצהלת הסוסים וכו' (ראה לעיל הערה 9) — כי צהלת הסוסים וכו' היינו בעת המלחמה גופא (ראה רש"י כ, ג), ובמילא, גם בסוף ההכרזות — מכיון שנמצאים עדיין „סמוך לצאתכם מן הספר מגבול ארצכם" (ראה הערה הקודמת) — אין הידיעות ע"ד דברים אלו מפחידים את הירא יותר מלפנ"ז. משא"כ „קשרי המלחמה" [שמתקשרים לעמוד צפופים שלא יפרידום אויבים (רש"י סוטה מד, א)] ו„חרב שלופה" — י"ל (לפי פירוש הראשון), שטרם יציאתם מהספר, מתקשרים לעמוד צפופים ובחרבות שלופות.

22) פרש"י כ, ח.

23) ולפ"ז, פירוש „הירא מעבירות שבידו" הוא — שהאיש ירא ולא שהתורה חוששת שימות מעבירות שבידו — כי קטרוג השטן אפשר להיות בנוגע לכולם (כנ"ל סו"ס ג'); ולאידך גיסא: מ"ש „ה"א ההולך עמכם גו' להושיע אתכם", הוא גם בנוגע להבעלי עבירה (שהרי גם להם ישנו זכות ק"ש — ראה רש"י כ, ג. ודלא כבהערה 15). ועפ"ז מתורצות הקושיות שבהערה 19.

24) גם באם בפועל, היו בעלי עבירה חוזרים אחרי שאר ההכרזות, הרי מיד שמכריזים „מי האיש הירא גו'" — ניכר על בעלי עבירה שמכינים עצמם לחזור.

25) לכאורה אפשר להקשות: מנ"ל לרש"י שטעם החזרת האיש אשר בנה בית וכו' הוא רק בכדי לכסות על החוזרים

אבער דער פירוש איז אויך שווער (ואדרבה: נאך שווערער ווי דער ער־שטער פירוש), ווייל ס'איז ניט „כמש־מעו": אז ער האט מורא פאר די עניני המלחמה — דערפאר זאגט רש"י דעם ערשטן פירוש (און אלס — ערשטער ועיקר ע"ד הפשט), אז „הירא ורך הלבב" איז „כמשמעו".

ה. מען דארף נאך אבער פאר־שטיין: וויבאלד אז דער טעם וואס „הירא ורך הלבב ילך וישב לביתו" איז, ווי דער פסוק זאגט — „ולא ימס את לבב אחיו כלבבו", איז דאך מובן, אז אפילו לויטן פירוש „הירא מעבירות שבידו" דארף זיך אומקערן אויך „הירא ורך הלבב כמשמעו". פארוואס־זשע האט מען אויסגערופן בלויז „הירא מעבירות שבידו"[26]?

לויטן פי' אז „הירא ורך הלבב" מיינט „שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה כו'" קען מען ניט פרעגן פארוואס מ'האט אויך ניט אויסגערופן אז (הירא מעבירות שבידו, און) דער וואס האט מורא נאך איידער מ'קומט גאר נאענט צו דער מלחמה „ילך וישב לביתו" — ווייל לויט דעם פי', ווערט טאקע יעדער מורא נכלל אין „הירא ורך הלבב". נאר אעפ"כ קומט די הכרזה לבסוף, ווייל אין איר ווערט נכלל אויך „מי שאינו יכול לעמוד כו'" וואס זיין מורא ווערט געשאפן ערשט שפעטער, כנ"ל;

אבער לויטן פירוש „הירא מעבירות שבידו" קען מען ניט זאגן אז אין „הירא ורך הלבב" ווערט נכלל אויך „הירא כמשמעו" — ווארום דאן וואלט מען געקענט אויסרופן „מי האיש ה־ירא וגו'" פאר „מי האיש אשר בנה בית וגו'", און עס וואלט ניט געווען קענטיק אז די בעלי עבירה קערן זיך אום צוליב עבירות שבידם, היות אז מיט דער הכרזה ווערן געמיינט אלע וואס האבן מורא;

נאכמער: לפי זה האט מען בכלל ניט געדארפט באפרייען דעם בנה בית כו' (וויבאלד אז דער חוזר מעבירות — איז דאך „מכוסה"); און וויבאלד אז מען באפרייט דעם בנה בית כו' און די הכרזה קומט לבסוף בכדי „לכסות על החוזרים בשביל עבירות שבידם", מוז מען זאגן אז

בשביל עבירות שבידם (ראה לעיל הערה 14), דלכאורה: אפילו אם היו חוזרים (גם) בשביל עצמם, מובן מה שההכרזה „מי האיש הירא גו'" היתה לבסוף — בכדי לכסות כו'?

אבל — אינו. כי באם דין החוזרים על בית וכרם ואשה הי' מצד עצמו היו מכריזים „מי האיש הירא גו'" — שהיא הכרזה הכי עיקרית — קודם לשנים מהם, מכיון שחזרתם של הנ"ל אינו נוגע כ"כ לחזרת הירא ורך הלבב שגורם ל„ימס את לבב גו'", כנ"ל בתחלת הסעיף. ובשביל „לכסות כו'" הרי די בהכרזה אחת * לפני „מי האיש הירא" — היינו הכרזה שלא במקומה, ועכצ"ל שלולא הטעם ד„לכסות כו'" — לא היו חוזרים, ולכן כל ג' ההכרזות באו לפני „מי האיש הירא גו'".

26) בסוטה (מד, ב) אמרו, שממ"ש „ולא ימס גו'" למדים (גם לריה"ג) שכשישנו

חשש זה ע"י יראה כפשוטה, ילך וישב לביתו — אף שאינו נכלל ב„הירא ורך הלבב". אבל לפי דרך הפשט: א) מכיון ש„ולא ימס גו'" הוא רק טעם ל„הירא ורך הלבב ילך וישב לביתו", הוצרכו להכריז שגם הירא כמשמעו ילך וישב כו'. ב) למה הוצרכו לכסות כו' ע"י בנה בית כו' — הרי בלאה"כ מכוסה ע"י הירא כפשוטו (כדלקמן בפנים).

*) ואין להקשות דא"כ די שרק אחד משלשה אלה יחזור — דאינו, שהרי הטעם דכל ג' אלה אחד הוא (דבר של עגמת נפש הוא זה או כיו"ב) ולכן אין לחלק בנוגע לדינם, משא"כ בהכרזה. ובפרט שמכריזים על כאו"א בפני עצמו. וק"ל.

„הירא ורך הלבב" מיינט נאָר „הירא מעבירות שבידו". איז דאָך שווער: פאַרוואָס האָט מען ניט אויסגערופן אַז אויך די וואָס האָבן מורא פאר דער מלחמה גופא זאָלן זיך אומקערן?

מוז מען זאָגן לפי פירוש זה, אַז דאָס איז שוין מובן פון „אל ירך לבבכם וגו'": וויבאַלד אַז מען האָט מכריז געווען צו די הולכים במלחמה, אַז זיי זאָלן ניט מורא האָבן, האָט מען שוין ממילא פאַרשטאַנען, אַז די אַלע וואָס קענען ניט אויספאָלגן די רייד פון כהן — דאַרפן זיך אומקערן אַהיים. די הכרזה איז דאָך געווען גאָר אין אָנהייב ווען כהן מדבר ומשמיע — כנ"ל — האָבן די אַלע געקאָנט אַוועקגיין נאָך אידער מ'האָט גערופן די שוטרים — בלייבט דאָך דער החוזר מעבירות ניט מכוסה — לכך תלתה לו תורה כו'.

עס איז נאָך אַבער אַלץ ניט גלאַטיק[28]: הן אמת אַז מען קען עס טאָקע אַרויסנעמען פון „אל ירך לבבכם אל תיראו וגו'" — פאַרוואָס האָט מען אַבער ניט געזאָגט בפירוש אַז „הירא ורך הלבב כמשמעו ילך וישב לביתו"?

און אָט־די שאלה באַוואַרנט רש"י מין זיין ברענגען ביי די צוויי פירושים זיינען, אַז די בעלי הפירושים זיינען ר"ע און ריה"ג, כדלקמן.

ו. וועז אַ געוויסער פסוק קען געלערנט ווערן אין צוויי אופנים: אַז ער איז כולל כמה פרטים, אַדער אַז ער רעדט בלויז וועגן איין פרט — געפינט מען בכו"כ מקומות, אַז ר"ע לערנט אַז דער פסוק אַנטהאַלט כמה פרטים און ריה"ג לערנט אַז ער מיינט בלויז איין פרט. ולדוגמא:

אין פסוק „אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים"[27], לערנט ר"ע[28] אַז „ובשל מבושל" מיינט יעדן אופן וואָס קען אָנגערופן ווערן בישול, ד. ה. אפילו בעת מען לייגט אַריין די כר־עיים און בני־מעיים לתוך הפסח — און ניט נאָר „בתוך הקדירה"; ריה"ג לערנט אַבער, אַז „ובשל מבושל" מיינט בלויז איין פרט: ווען מ'איז מבשל בתוך הקדירה, משא"כ ביים אַרייניליגן די כרעיים און בני־מעיים לתוכו — הייסט עס ניט בישול.

דאָס זעלבע זעט מען אויך אין פסוק „למשמרת למי נדה"[29]: ריה"ג האָלט[30] אַז פרה ששתת מי חטאת איז זי שהור אפילו גלייך נאָכן טריגקען, ווייל די מי חטאת וואָס אַ פרה האָט געטרונקען, זיינען ניט נכלל אין „למשמרת למי נדה", זיי זיינען ניט מער שמורים למי נדה און זיינען במילא ניט מטמא; ר"ע דאָקעגן האָלט, אַז אין „למשמרת למי נדה" גייט אַריין אויך אַזעלכע מים וואָס זיינען פריער געווען „למשמרת למי נדה", כאָטש איצטער זיינען זיי ניט שמורים.

אַזוי אויך זיינען זיי מחולק אין פירוש הכתוב „כי ימצא איש נערה

*26) קושיא גמורה אינה — שהרי כמה ענינים ודינים שבתורה נלמדים מאמירה כללית וכיו"ב — אבל בענייננו אין זה גלאַטיק, שהרי דיניו וענייניו אמורים בפרטיות, וכנראה גם בזה שלא נאמר (בקיצור): אשר בנה בית חדש ולא חנכו או נטע כרם גו' או ארש אשה גו' ילך וישוב לביתו גו' —
ולכן גם התירוץ ע"ז מרמזו רש"י, אבל אינו כותבו בפירוש.

27) בא יב, ט.
28) פסחים עד, א.
29) חקת יט, ט.
30) ספרי שם. תוספתא סוף מקואות.

בתולה אשר לא ארשה"[31]: ריה"ג האלט[32], אז "נערה שנתארסה ונת־גרשה אין לה קנס", ווייל "אשר לא ארשה" מיינט נאר דעם פרט "לא נתארסה מעולם"; און ר"ע האלט אז אויך דער פרט שנתארסה ונתגרשה איז נכלל אין "לא אורשה" און "יש לה קנס כו'" (וואָרום עכ"פ לאחרי שנתגרשה שטייט זי אין אַ מצב פון "לא ארשה", כאטש אמאל איז זי געווען אַן ארוסה).

און אזוי זיינען זיי אויך חלוק — לשיטתייהו — אינעם פי' פון "הירא ורך הלבב": לויט שיטת ר"ע, וואס לערנט אומעטום דעם פסוק בהרחבה אז אַ פסוק איז כולל וואס מער ענינים, לייגט זיך צו זאגן אז "הירא ורך הלבב" איז כולל יעדער סארט מורא; משא"כ לויט שיטת ריה"ג וואס לערנט בכל מקום דעם פסוק בדיוק ובצמצום אז דער פסוק רעדט וועגן איין זאך, איז מער מסתבר אז אויך "הירא ורך הלבב" מיינט איין סארט מורא — "הירא מעבירות שבידו".

ז. נאך אַ ביאור אין דעם וואס ר"ע וויל ניט לערנען "הירא מעבירות שבידו":

ר"ע איז "רגיל לזכות את ישראל"[33] [און ויבאלד אז כל ימיו האט ער זיך משתוקק געווען צו האבן מס"נ בפועל[34] (אע"פ וואס דאס וועט אים שטערן צו מקיים זיין תומ"צ דא למטה[35])], איז פארשטאנדיק, אז בעת ער האט געזען אין אַ אידן אַ תנועה פון תשובה [— וואס איז בדומה צו דער תנועה פון מס"נ[36] — האט ער יענעם גלייך מזכה געווען, אפי' אויב די תשובה האט דעם אידן נאך ניט באווירקט אויף אויסצובעסערן זיין הנהגה בפועל אז — "בל ישוב עוד לכסלה . . ולא יעבור עוד מצות המלך ח"ו הן במ"ע הן במל"ת"[37].

און דעריבער קען ר"ע ניט לערנען אז "הירא מעבירות שבידו" דארף חוזר זיין ממלחמה — וויייל וועלן אַ איד האט מורא פאר עבירות שבידו, וויייזט עס אז ער פילט אז ער האט געטאן אַ שלעכטע זאך און ער וויייס אז עס קומט אן עונש דערפאר און אז דער אויבער־שטער קען און וועט עס מעניש זיין דערפאר און ער וויל ניט דעם עונש וועלכער קומט (אויך לויט זיין געפיל) אלס מסובב פון דער עבירה וואס ער האט געטאן — מוז דאך דאס עם ברייננגען צו חרטה על הסיבה, על העבירה — הרהר תשובה[38]. און אפי' אויב לפעמים האט ער נאך ביי זיך ניט די שטארקייט "לפרוש מחטאיו לגמרי להיות מודה ועוזב"[39], וויבאלד אבער אז [דער חסרון איז נאר בנוגע די כחות הגלויים — וויייל די התעוררות פון עצם הנשמה (וואס האט געבראכט דעם הרהור תשובה[40]) האט

31) תצא כב, כח.
32) כתובות לח א.
33) רש"י ד"ה שבקי' — סנה' קי, ב.
34) ברכות סא, ב. ומכיון שהשתוקק לזה — הרי "במקום שרצונו של אדם שם הוא נמצא כולו" (נסמן בלקו"ש ח"ו ע' 124 הערה 29).
35) ראה לקו"ש ח"ג ע' 990 הערה 14, שאי"ז סותר להמבואר (בד"ה אח"מ תרמ"ט ובכ"מ) בענין ר"ע שנכנס בשלום ויצא בשלום. עיי"ש.
36) ראה לקו"ש ח"ו ע' 124 שם ובהנסמן שם.
37) לשון אדה"ז באגה"ת פ"א.
38) להעיר מבעה"ט כאן, ש"הירא מ־עבירות שבידו" שייך ל"הירא את דבר ה'". וראה לקמן הערה 40.
39) לשון אדה"ז בתניא פי"א.
40) דאף שבגילוי הוא ירא מעבירות שבידו שלא יענש, הרי בפנימיות, בא זה

אים נאָך ניט דערנומען ביז צו באַ־
שליסן אויף בייטן זיין פּועל׳דיקע
הנהגה — אָבער] הרהר תשובה, האַלט
דערפאַר ר״ע [41], דער מזכה ישראל,
אַז דורך דעם הרהור תשובה אַליין
ווערט פון אַ רשע גמור — אַ צדיק
גמור.

און וויבאַלד אַזוי, קומט דאָך אויס,
אַז דאָס גופא וואָס ער איז ״ירא מ־
עבירות שבידו״ — ווישט אָפּ זיינע
עבירות, און ער דאַרף שוין ממילא
ניט מורא האָבן צו גיין למלחמה.

ח. אין תורה זיינען דאָך אַלע
ענינים בתכלית הדיוק — זעט מען
ווי די צוויי פּירושים פון ריה״ג און
ר״ע אין ״הירא ורך הלבב״ האָבן אַ
ספּעציעלע שייכות צו פּרשת שופטים,
וועלכע מען לייענט דעם ערשטן שבת
פון חדש אלול — חדש התשובה.

אויך פּ׳ ראה לייענט מען אַמאָל
בר״ח אלול, אָבער אין דעם ערשטן
טאָג פון ר״ח, און

[נוסף לזה וואָס דער ערשטער טאָג
ר״ח איז דער יום השלשים פון פּרי־
ערדיקן חדש, איז]

די תקיעות שבחדש אלול (וואָס
״הירא ורך הלבב״ איז פאַרבונדן מיטן
ענין התקיעות שבאלול, כדלקמן סעיף
יד), הויבן זיך אָן פון צווייטן טאָג
ר״ח [42].

ט. וועז דער טור [43] זאָגט דעם דין
פון תקיעת שופר באלול, ברענגט ער
פּריער דעם פּסוק [44] ״עלה אלקים
בתרועה וגו׳״ און ער איז גלייך
ממשיך: ״לכן התקינו חז״ל שיהו
תוקעין בר״ח אלול בכל שנה ושנה
וכל החדש בכדי להזהיר ישראל ש־
יעשו תשובה שנאמר [45] אם יתקע
שופר בעיר וגו׳״.

ולכאורה: דער פּסוק ״עלה אלקים
בתרועה״ רעדט וועגן דער תרועה פון
ר״ה, איז ווי ברענגט עס דער טור
בנוגע די תקיעות פון אלול [46]? זעט
מען דערפון, אַז אין דער תשובה
וואָס קומט דורך די תקיעות פון
אלול — אַנהויבנדיק פון ר״ח —
איז שוין פאַראַן (בהעלם עכ״פ) אויך
די דרגת התשובה פון תקיעות דר״ה.

י. איז דער ביאור אין דעם:

בעת דער רמב״ם [47] איז מבאר דעם
״רמז״ פון די תקיעות שבר״ה אַז
דאָס איז תשובה, זאָגט ער וו״ל:
״כלומר עורו ישנים משנתכם ונרד־
מים הקיצו מתרדמתכם וחפשו מעשי־
כם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם. אלו
השוכחים את האמת בהבלי הזמן
ושונים כל שנתם בהבל וריק אשר
לא יועיל ולא יציל הביטו לנפשותי־
כם והטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזוב

מצד עצם הנשמה, כמובן מפסק הרמב״ם
ספ״ב מהל׳ גירושין. וראה לקו״ב בס׳ התניא
ח״ב ע׳ קיב סע״ ג (אגה״ק עם ליקוט פירושים
(קה״ת, תשמ״ו) ע׳ קפח).

41) משא״כ ריה״ג, שאינו מחשיב כ״כ
— ראה חגיגה יד, א: ״אחד לו ואחד
לדוד דברי ר״ע. אמר לו ריה״ג עקיבא
עד מתי אתה עושה שכינה חול״. ולהעיר
גם מפלוגתת ריה״ג ור״ע במשנה ס״פ חלק.
מכות יא, ב.

42) ראה הדיעות בזה בנו״כ השו״ע —
או״ח סתקפ״א. ואנו אין לנו אלא הוראת
נשיאנו כ״ק מו״ח אדמו״ר, שביום השני
דר״ח אלול מתחילין לתקוע, וביום הראשון
— תוקעין (רק) להתלמד.

43) או״ח שם.

44) תהלים מז, ו.

45) עמוס ג, ו.

46) בב״ח שם, שכוונת הטור היא —
לסיום הכתוב ״ה׳ בקול שופר״, עיי״ש.
אבל מכיון שתיבות אלו לא העתיק הטור
בפירוש (ורק רמזם ב״וגו׳״), והתיבות
״עלה אלקים בתרועה״ כתב בפירוש, משמע
ש(גם) תיבות אלו שייכות להתקיעות דאלול.

47) הל׳ תשובה פ״ג ה״ד.

כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה".

ולכאורה, „וזכרו בוראכם כו' הביטו לנפשותיכם" איז די הכנה צו „וחזרו בתשובה": בשעת אַ איד דערמאָנט זיך אויף דעם אויבערשטן און ער קוקט זיך צו צו זיין מצב הנפש, ברענגט עס אים ער זאָל חוזר זיין בתשובה. האָט דאָך דער רמב"ם געדאַרפט שרייבן „וחזרו בתשובה" לאחרי „וזכרו בוראכם כו' הביטו לנפשותיכם" — כשם ווי ער שרייבט עס נאָך „עורו ישנים וכו' וחפשו במעשיכם", מצד דעם וואָס דאָס (די התעוררות פון שינה וכו' און דער חיפוש במעשים) ברענגט צו „וחזרו בתשובה"?

איז דערפון פאַרשטאַנדיק, אַז די הכנה צום עיקר ענין התשובה — וואָס ענינה איז „שיעזוב החוטא חטאו . . ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד וכו'"[48], איז בלויז — דער „עורו ישנים כו' וחפשו במעשיכם"; און די וועקערטער „וזכרו בוראכם כו' הביטו לנפשותיכם כו'", ריידן וועגן העכערע דרגות אין תשובה.

[וכמבואר אין חסידות[49], אַז „עורו ישנים וכו' וחזרו בתשובה" איז די תשובה פון „מלכיות", וואָס דער איד איז מקבל אויף זיך אַז פון היינט אָן און ווייטער, וועט ער ניט מורד זיין במלכותו ית' און ניט עובר זיין אויף „מצות המלך" — וואָס דאָס איז מצות התשובה[50]; „וזכרו בוראכם כו' ולא יציל", איז די תשובה פון בחי'

48) לשון הרמב"ם שם פ"ב ה"ב (ושם לפנ"ז: „ומה היא התשובה כו'").

49) המשך ר"ה תרס"ו בתחלתו. ד"ה שופר של ר"ה תש"ב פ"ב. ע"י"ש.

50) אגה"ת פ"א.

„זכרונות"; און „הביטו לנפשותיכם כו'" — די תשובה פון „שופרות"].

יא. אין דער הכנה צו „וחזרו בתשובה" (צום עיקר ענין התשובה) גופא, זיינען אויך דאָ, בכללות, צוויי ענינים: א) „עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם". און ב) „וחפשו במעשיכם".

איז דער ביאור אין דעם:

די ערשטע זאָך מוז זיין די התעוררות, וואָרום כל זמן דער מענטש „שלאָפט" (אפילו ווען זיין שלאָפן איז בלויז אין אַן אופן פון „שינה", און עאכו"כ ווען ער איז אין אַ מצב פון „תרדמה"[51] ר"ל), איז שנתו ערבה עליו און אים קימערט כלל ניט זיין מצב און הנהגה.

לאחרי ווי ער כאָפט זיך אויף פון „שלאָף" און ער הויבט אָן טראַכטן וועגן טאָן תשובה, איז בכדי אַז זיין תשובה זאָל זיין מיט אָן אמת — ער זאָל מער ניט עובר זיין אויף קיין איינע פון מצות המלך — דאַרף ער מחפש זיין במעשיו. ווייל אין די ענינים וואָס ער איז שוין דורכגעפאַלן, דאַרף ער האָבן אַ שטאַרקערע החלטה און אַ התחזקות יתירה בכדי ניט דורכצופאַלן נאָכאַמאָל.

יב. בשייכות צו די תקיעות פון (ראש חדש) אלול, שרייבט כ"ק מו"ח אדמו"ר[52], וז"ל: ליגענדיק אין בעט זעקס אַ זייגער אין דערפרי, הערט מען שוין . . אַז מען בלאָזט שופר. דער קול השופר וועקט אויף . . מען

51) ההפרש בין שינה לתרדמה — נת' באר (ע"פ דא"ח) בד"ה יו"ט של ר"ה תש"י פ"ה"ו.

52) לקו"ד ח"א קטו, א. — רשימת השיחה היתה ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר בעצמו.

איז עפּעס ניט צופרידן מיט זיך, פֿאַרוואָס מען איז עפּעס אַזוי שפּעט געשלאָפֿן, אין רעיון לויפט דורך . . אַז . . אין די טעג קען מען גאָר אַנדערש אויפּטאָן, מען דאַרף זיין אַ מענטש, מען דאַרף די צייט ניט פֿאַרשלאָפֿן.

ולכאורה: מיטן לשון „פֿאַרוואָס מען איז עפּעס אַזוי שפּעט געשלאָפֿן . . מען דאַרף די צייט ניט פֿאַרשלאָפֿן", מיינט דער רבי דעם ענין פון „עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמת־כם"[53]. פֿאַרוואָס אָבער ברענגט ער ניט (בפירוש[54]) אויך דעם ענין „וחפשו במעשיכם", וואָס אויך דער ענין איז נוגע, כנ"ל, צום עיקר ענין התשובה?

איז דער ביאור אין דעם:

דער אויפטו פון קול השופר דאלול — סיי אין דעם ענין פון חרטה על העבר סיי אין דעם ענין פון קבלה על להבא — איז (בעיקר) בנוגע צום ענין ההתעוררות, אַז „מען איז עפּעס ניט צופרידן מיט זיך פֿאַר־וואָס מען איז עפּעס אַזוי שפּעט געשלאָפֿן" (ביז איצט), און אַז „מען דאַרף די צייט ניט פֿאַרשלאָפֿן" (מכאן ולהבא).

און לאחרי התעוררות התשובה בחדש אלול, קומט דערנאָך, בר"ה, אויך די שלימות פון „וחזרו בתשובה" (מצד דער הקדמה פון „וחפשו במעשיכם") — די תשובה פון „מלכיות", ביז — אויך צו די העכערע מדריגות אין תשובה — „וזכרו בוראכם וכו' " און „הביטו לנפשותיכם כו' " וועלכע זיינען כנגד „זכרונות" און „שופרות".

יג. אָט־די דריי מדריגות הנ"ל אין תשובה זייגען מרומז אין די דריי קולות: תקיעה, שברים און תרועה[55].

פון דעם וואָס בחדש אלול בלאָזט מען, נוסף צו תקיעה, אויך שברים און תרועה (ביז — כמנהגנו — דעם גאַנצן סדר: תשר"ת תש"ת תר"ת[56]), איז מוכח, אַז אין דער התעוררות פון אלול — אַנהויבנדיק פון יום א' באלול — איז פֿאַראַן בהעלם (ניט נאָר די שלימות התשובה שכנגד מל־כיות, נאָר) אויך די דרגות התשובה שכנגד זכרונות ושופרות, וועלכע זיינען מרומז אין די קולות פון שברים און תרועה. ס'איז מער ניט, וואָס דער גילוי דערפון קומט ערשט בר"ה.

ועפ"ז וועט מען פֿאַרשטיין דעם לשון הטור „שנאמר עלה אלקים בתרועה וגו' לכן התקינו חז"ל שיהו תוקעין בר"ח אלול . . וכל החדש . .

---

53) וב' הלשונות „שלאָפֿן" ו„פֿאַרשלאָפֿן" — הם ב' הענינים דשינה ותרדמה: „פֿאַר־שלאָפֿן" — שינה (שאינה חזקה), ו„שלאָפֿן" — תרדמה (שינה חזקה ביותר).

וי"ל, שזהו גם מה שבנוגע להעבר, כותב „פֿאַרוואָס מען איז עפּעס אַזוי שפּעט געשלאָפֿן", ובנוגע ללהבא — „מען דאַרף די צייט ניט פֿאַרשלאָפֿן" — כי בתחלה מתעורר הוא מן התרדמה (ועד — אַז ער איז ניט צופרידן וואָס ער איז אַזוי שפּעט געשלאָפֿן), ולאחרי שנתעורר כבר מתרדמתו וחושב בהאמת (ראה ד"ה יו"ט של ר"ה הנ"ל רפ"ו), בא לו ברעיונו „אַז מען דאַרף די צייט ניט פֿאַרשלאָפֿן", שיתעורר גם משינה ולא יחשוב את השקר לאמת.

54) אף ש"ל שרמזו ב„גאָר ענדערש אויפּטאָן" וכן במ"ש „מען דאַרף זיין אַ מענטש" מרמז להחלטה וההתחזקות ברמ"ח מ"ע ושס"ה מל"ת, שאז הוא „מענטש" שלם ברמ"ח אברים ושס"ה גידים (ראה לקו"ת נצבים מה, ג).

55) ד"ה שופר של ר"ה שם.

56) שהם כנגד עשר כחות הנפש — שמזה מובן, שגם התשובה ד(ר"ח) אלול, אף שבעיקר היא רק הזוה כללית, שייכת היא מ"מ לכל הכחות.

שנאמר אם יתקע שופר בעיר וגו׳״: בגילוי איז עס בלויז אַן ענין פון „יתקע שופר גו׳״, די כללות׳דיקע אויפטרייסלונג[57] און אויפכאַפן זיך פון שלאָף; אָבער די התעוררות איז אין אַזאַ אופן[58] וואָס אין איר איז דאָ בהעלם (און דערנאָך קומט עס בר״ה אויך בגילוי) דער „עלה אלקים בתרועה וגו׳״, די דרגת התשובה שבר״ה, ביז צו „הביטו לנפשותיכם״ — די העכסטע דרגא אין תשובה וועלכע איז מרומז אין קול „תרועה״.

יד. און דאָס איז אויך רש״י׳ מרמז אין זיינע צוויי פירושים אויף „הירא ורך הלבב״: צום אָנהויב קומט דער פי׳ פון ר״ע, וואָס לויט אים קען מען ניט זאָגן אַז „הירא ורך הלבב״ מיינט „הירא מעבירות שבידו״, ווייל גלייך ווי ער באַקומט אַ מורא פאַר עבירות שבידו און וועלן נתעורר (אפילו נאָר) בהתעוררות כללית, וועלן שוין, דורך דער הזזה, אפילו אַ רשע גמור — אַ צדיק גמור; אָבער, גלייך נאָכדעם ברענגט רש״י דעם צווייטן פי׳, אַז די יראה הנ״ל אַליין איז נאָך ניט מספיק, נאָר מ׳דאַרף אַז די התעוררות פון עצם הנשמה זאָל אַרויסקומען (אויך אין די כחות הגלויים) — אין אַ בפועל.

און דורך דער תשובה אין ביידע אופנים, גייט מען במלחמה און ה״א ההולך עמכם להלחם לכם עם אויביכם להושיע אתכם — אתם באים בנצחונו של מקום[59] — הוא מלכנו (שתמלי־כוני עליכם[60]) הוא מושיענו הוא יושיענו ויגאלנו שנית בקרוב —

מען איז זוכה צו אַ כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בכל הפרטים, כולל, לשנת גאולה וישועה

וואָס דאָן וועט זיין דער „ואשיבה שופטיך כבראשונה״[61] — דער „שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך״ וואָס רעדט זיך בתחלת הסדרה, און דערנאָך[62] — אויך דעם „שום תשים עליך מלך״[63], „מלך המשיח (וואָס) עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה כו׳״[64], בקרוב ממש, בעגלא דידן[65].

(משיחות ש״פ שופטים תשכ״ז ותשכ״ט)

---

57) כסיום הכתוב (עמוס שם) — שהטור מרמזו ב„וגו׳״: ועם לא יחרדו.

58) ובדוגמת המבואר בלקו״ש ח״ד ע׳ 1344, שהיציאה להקביל פניו ית׳ בשדה — בחדש אלול, צריכה להיות על מנת, ובאופן, ללכת אחריו אח״כ לעירו ולהיכל מלכותו.

59) רש״י כ, ד.

60) ר״ה טז, א. לז, ב.

61) ישעי׳ א, כו.

62) ראה לעיל ע׳ 105 הערה 74 (בארוכה) ש„ואשיבה שופטיך גו״ הוא לפני ביאת המשיח.

63) פרשתנו יז, טו.

64) רמב״ם הל׳ מלכים רפי״א.

65) ראה לעיל ע׳ 23 הערה 61.